

Dr. Şeyda YEŞİLYURT

Gazi Üniversitesi
TÖMER
Ankara/TÜRKİYE
syesilyurt@gazi.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-7721-5323

FERHAT İLE ŞİRİN'E METİNLERARASI BİR YAKLAŞIM

AN INTERTEXTUAL APPROACH TO FERHAD
AND ŞİRİN

DOI Number: 10.28981/hikmet.460050

ÖZ

Eserlere, metinlerarasılık yönünden yaklaşılması; Halk Edebiyatı'nın Klasik (Divan) Edebiyat'tan, Klasik Edebiyatın da Halk Edebiyatı'ndan etkilendiğinin, birbirlerinden beslendiklerinin açıkça görülmesini sağlamaktadır. Bu çalışmada Divan Edebiyatı'nda mesnevi nazım şeklinin, Halk Edebiyatı'nda da halk hikâyelerinin konusu olarak yüzyıllarca işlenen "Hüsrev ü Şirin" veya "Ferhat ü Şirin", Cumhuriyet'ten sonra da roman olarak yazılan "Ferhat ile Şirin", metinlerarasılık ilişkilerine göre incelenmiştir. Halk hikâyesi ve romanın, mesneviden hareketle yazıldığı ancak aradan geçen zamana bağlı olarak ortaya çıkan sosyokültürel farklılıkların halk hikâyesi ve romanda, şahıs kadrosunu, mekânı ve olayların seyrini değiştirdiği tespit edilmiştir. Mesnevinin esas konusu olan aşk hikâyesi, hikâye ve romanda ana çatı olarak verilmiş bu yönüyle eserler arasındaki metinlerarasılık ilişkisi ortaya konulabilmektedir. Bu ilişki neticesinde Divan Edebiyatı'nın sadece Halk Edebiyatına değil; bugünkü eserlere de kaynaklık eden bir mamba olduğu, edebi eserlerin zaman ve mekân değişse de kültürü yüzyıllar ötesine taşıyan bir araç olduğu vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Metinlerarasılık, Ferhat ile Şirin, Divan Edebiyatı, Halk Edebiyatı

ABSTRACT

Approaches to texts in terms of intertextuality; It is clear that folk literature is influenced by Classical (Divan) Literature and Classical Literature is influenced by Folk Literature. In this study, "Hüsrev ü Şirin" or "Ferhat u Şirin", which was written as a novel after the Republic, was examined according to intertextuality, which are the subject of the folk stories in the Divan literature, as well as the mesnevi and "Hüsrev ü Şirin" and "Ferhat ü Şirin", which were written for centuries as the subject. It is determined that sociocultural differences, which are based on the time passed by folk tales and novels, are changed in the folk narrative and novel, changing the staff, the space and the course of events. The story of love, which is the main subject of mesnevi, was given as the main roof in the story and the novel, and the relationship between the texts and the intertextuality could be revealed. As a result of this relationship, Divan Literature is not only about Folk Literature; It is emphasized that the literary works are a means to carry the culture beyond the centuries even though time and space change.

Keywords: Intertextuality, Ferhat ile Şirin, Divan Literature, Folk Literature

GİRİŞ

Metinlerarasılık, her metnin kendinden önce söylenmiş ve yazılmış olandan mutlaka etkilendiği ilkesidir. Eserler, metinler; kendinden önceki metinlere bir şekilde bağlıdır çünkü söylenmedik, yazılmadık söz yoktur. Edebî metinlerin, eserlerin birbirleriyle olan ilişkileri ve birbirlerine olan etkileri göz ardı edilemez. Öztekin(2008:131) metinlerarasılığın, bir eserin başka eserlerle arasındaki her türlü bağ olduğunu, şiirden romana, tiyatrodan sinemaya, resimden mimariye kadar çok geniş bir kullanım alanına sahip olduğunu belirtir. İşte bu noktadan hareketle yıllarca divan edebiyatını yüksek zümre edebiyatı ve halktan kopuk bir edebiyat olarak nitelendirenlerin, metinlere, metinlerarasılık yönünden yaklaşımları, halk edebiyatının klasik edebiyattan, klasik edebiyatın da halk edebiyatından etkilendiğini birbirlerini beslediklerini açıkça görmelerine yardımcı olacaktır. Yalnızca halk edebiyatı değil; günümüzdeki eserler de Divan Edebiyatı’ndan beslenmeye devam etmektedir. Gökalp (2009:461), hiçbir edebî ve sanatsal yapının başka yapıtlardan bağımsız olmadığını, her eserin çok açıkça anlaşılabilir üst yapısında ya da dikkatli bir okumayla çözümlenebilecek derin yapısında, kendisini var eden bütün diğer sanatsal ve edebî yapıtlardan izler barındırdığını ifade etmektedir. Çağdaş eserlerin ortaya çıkışında da geçmişin izleri görmezden gelinmemelidir.

Bu çalışmada Divan Edebiyatı’nda mesnevi nazım şeklinin, Halk Edebiyatı’nda da halk hikâyelerinin konusu olarak yüzyıllarca işlenen “Hüsrev ü Şirin” veya “Ferhat ile Şirin” ve Cumhuriyet’ten sonra da roman olarak yazılan “Ferhat ile Şirin” metinlerarasılık ilişkilerine göre incelenecek, Divan Edebiyatı’nın bugünkü eserlere de kaynaklık eden bir memba olduğu, metinlerarası incelemelerle eserlerdeki kültürel öğelere ulaşılacağı vurgulanmaya çalışılacaktır.

“Hüsrev ü Şirin”in Tarihi Gelişimi

“Ferhat ile Şirin” hikâyesi, “Hüsrev ü Şirin” mesnevisinin bir parçasıdır. “Hüsrev ü Şirin” mesnevisinin konusu Sasani hükümdarlarından Hüsrev Perviz’in hayatına ve aşk maceralarına dayanmaktadır. Tarihî kaynaklara göre çok zengin ve ihtişamlı bir hükümdar olan Hüsrev’in, siyasi hayatı hakkında geniş bilgiler bulunmakla beraber Şirin’le münasebeti hakkındaki bilgi tek satırdan ibarettir ve bunlar birbirinden çok farklıdır (Timurtaş 1959: 65). Hikâyenin temelini oluşturan yarı tarihî yarı dinî özellikteki olaylar ilk olarak 10. yüzyılda Firdevsi’nin Şehname’sinde işlenmiştir. 12. yüzyılda İranlı Şair Senaî hikâye konusunu edebî şekilde ele alarak müstakil bir eser meydana getirmiştir. Hikâye Azerbaycan Türk Edebiyatı’nın ünlü şairi Genceli Nizamî tarafından kaleme alınarak âdeta ölümsüzleştirilmiştir. Nevaî de Nizamî’den etkilenmiş ve aynı hikâyeyi Çağatay Türkçesi ile Ferhat u Şirin adı ile işlemiştir. Türk edebiyatında ilk Hüsrev ü Şirin mesnevisi Altınordu sahasında yetmişmiş Kutb tarafından yazılmıştır. Eser Nizamî’den tercüme edilmiştir. Konu daha sonra birçok İranlı ve Türk Şairi tarafından defalarca işlenmiştir. Türk edebiyatında hikâye, büyük bir çoğunluğu Nizamî’den faydalanarak, yirmi bir şair tarafından işlenmiştir (Timurtaş 1959, 70; Seyidoğlu 2002, 133; Özarlan 2006, 35-37; Gökalp 2009, 496). Ali Şir Nevayî olayları ve kahramanların rolünü tamamen değiştirerek eseri “Ferhat u Şirin” adıyla yepyeni bir tarzda edebiyata kazandırmıştır. İncelememize kaynak olan “Ferhâdnâme” de Şâhî tarafından 16. yüzyılda yazılmıştır.

Mesnevi olarak yazılan metinleri de kendi arasında metinlerarasılık yönünden değerlendirmek farklı bir çalışma konusu oluşturacak kadar kapsamlıdır. Eser ilk kaleme alındığında hikâyenin ana kahramanı Hüsrev’dir. Ferhat’a ilk mesnevilerde çok az yer verilir. Daha sonra yazılan eserlerde de ana kahramanın bazen Hüsrev bazen Ferhat olması dikkat çekicidir. Bu konuda Orhan Kemal Tavukçunun (2000:143-148) “Hüsrev ü Şirin Konulu Eserlerse Esas kahraman Olarak Hüsrev veya Ferhat’ın Tercih Edilme Sebepleri” adlı makalesi bilgi vericidir. Bu makalede Hüsrev’in yerine Ferhat’ın ana kahraman seçilme sebepleri olarak Ferhat’ın aşkı için mücadeleyi olması, acılar çekmesi, Hüsrev’in Hz. Muhammed’in yazdığı mektubu yırtarak İslam’a çağrısına olumsuz cevap vermesi gösterilmiştir. Böylece tarihi seyri içerisinde hem mesnevilerde hem de halk hikâyelerinde Hüsrev yerine Ferhat’ın tercih edildiği görülmektedir.

Hikâyenin halk tabakasına geçerken tarihî ve coğrafi gerçeklerden biraz daha uzaklaştığı görülür (Timurtaş 1959: 80). Halk kitaplarına geçerken hikâye başka tarihî olay ve kişilerle desteklenmiş, halk arasında çok okunmuş, sözlü gelenek içine yerleşmiş, halk tarafından çok sevilmiştir. Şirin güzelliğinin, Ferhat da sabır ve tahammülün sembolü olarak halk arasında geniş ve tesirli izler bırakmıştır. Hikâye Behçet Mahir, Mevlüt İhsanî, Yaşar Reyhanî, Çıldırılı Âşık Şenlik gibi Doğu Anadolu Bölgesi âşıklarının hikâye repertuarlarında yer almıştır. Anadolu’nun muhtelif yerlerinde hikâye ile ilgili çeşitli efsaneler de oluşmuştur (Özarlan 2006: 38-40). Sözlü edebiyattan sonra konu, edebiyatın farklı alanlarında dasevilerek işlenmiştir. Ferhat ve Şirin’in aşkı “karagöz, ortaoyunu, meddah, opera, bale, tiyatro ve sinema” da yer almıştır.

Eserlerin Karşılaştırması

Anlatma esasına bağlı bir edebi eser, muhteva, dil - üslup ve yapısal özellikler gibi üç temel eksen etrafında şekillenir. Muhteva, dille örülür; bakış açısı, zaman, mekân, şahıs kadrosu ve olay örgüsü gibi yapısal unsurlarla türe has formu kazanır. Roman, hikâye, tiyatro gibi modern eserler, öteden beri anlatım teknikleri ve yapısal/kurgusal özellikler yönünden incelenirken, son zamanlarda, destan, halk hikâyesi, masal, menkıbe, mesnevi gibi geleneksel metinlerin de bu unsurlar çerçevesinde değerlendirildiği uygulamalar görülmektedir (Aktaş 2013:123-130). Metinlerarasılık açısından eserler değerlendirilirken daha çok olayın ne kadar değiştiği üzerinde durulmuştur. Bu yüzden olay örgüleri genişçe ele alınırken mekân, zaman ve şahıslarda ayrıntılı bir inceleme yapılmamıştır. Sadece yazıldıkları yüzyıllardaki farklılığa rağmen kişiler ve mekândaki ana ortaklıkları görme açısından aşağıdaki tablo hazırlanmıştır.

	<i>Mesnevi</i>	<i>Halk Hikâyesi</i>	<i>Roman</i>
Yazılış Tarihleri	16.yy.	1845 (1261)	1982
Yazarlar	Şâhî	Anonim	Faruk Gürtunca

Mekân	Ferhat’ın ülkesi Çin, Şirin’in ülkesi Ermen; Hâmûn Dağı, Yunan diyarı; Ferhat’ın sarayı, Hüsrev’in sarayı	Acem diyarı, Horasan, Mehmîne Banu’nun sarayı, Ferhat’ın süslediği köşkler, Hüsrev’in sarayı	Amasya, İran, Han Banu’un sarayı, Ferhat’ın süslediği köşkler, Hüsrev’in sarayı
Zaman	620	Zaman belirsiz	4000 yıl önce
Şahıslar	Ferhat, Şirin, Hüsrev Büzürg Mihr, Mehîn Bânû, Şâbur, Çin Hakanı, Hakîm Süheyla, Dil-âver-i Âlim, Hızır, Şîrûye, Ayyâr, Sokrat, Yunan Hükümdarı	Ferhat, Şirin, Mehmîne Banu, Hürmüz Şah, Hüsrev, Behzad, Gülbeyaz, Azraka, Tantana, Hüsrev’in dadısı, Şahmerd Ayyar, Şapur Hindi	Ferhat, Şirin, Han Banu, Hürmüz Şah, Hüsrev, Behzad, Gülbeyaz, Azraka ve Tantana, Hüsrev’in dadısı, Şahmerd, gezgin tüccar

Metinlerin Olay Örgüleri

Çalışmamızda ana metin olarak M. Faruk Gürtunca tarafından kaleme alınan “Ferhat ile Şirin” adlı roman, halk hikâyesi olarak “Ferhat ile Şirin Mukayeseli Bir Araştırma” adlı eserden faydalanılmış (Özarslan 2006:169) ; alt metin olarak Şahi’nin Ferhâdnâme adlı mesnevisi alınmıştır. Bu üç metin, metinlerarası ilişkilere göre incelenmiştir. İncelenen metinlerin olay örgüleri şu şekildedir:

	OLAY ÖRGÜLERİ		
	MESNEVİ	HALK HİKÂYESİ	ROMAN
Ferhat’ın doğumu ve ailesi	Çin hakanının erkek evladı yoktur. Allah’ a bir çocuğunun olması için dua eder. Han’ın bir oğlu olur. Oğlan ayı ve güneşi kışkandıracak kadar güzeldir, Ferhat ismini koyar.Ferhat çok zekidir ve bilgili bir çocuk olarak yetişir.	----
Şirin’in ailesi	-----	Acem ikliminde, Horasan diyarındaki Ermen şehrinin padişahı Mehmîne Banu’dur. Mehmîne Banu’nun kız	Amasya padişahı Han Banu’dur. Han Banu’nun kız kardeşinin kızı olan on üç on dört

		kardeşinin kızı olan, on üç on dört yaşında, güzelliği ile meşhur bir yeğeni vardır(Şirin). Mehmine Banu mimarına Şirin için bir köşk yaptırmak ister.	yaşında güzelliği ile meşhur Şirin adında bir yeğeni vardır. Han Banu mimarına Şirin için bir köşk yaptırmak ister.
Ferhat’ın Şirin’e âşık olması	Ferhat hüznün ve aşk ile her şeyden uzaklaşır. Oğlunun mutsuzluğunu öğrenen Han, oğlunun derdine deva için meclis kurdurur ve bu meclis Ferhat’a hava değişimini tavsiye eder.	Mimar, yıldız hükmünce renk değiştiren yedi renkli bir köşk inşa eder. Köşkün işlenmesini ise usta bir nakkaş olan Behzad usta ve oğlu Ferhat yapar. Şirin, Mehmine Banu ile köşkü gezmeye geldiklerinde Ferhat’ı görür ve âşık olur. Aşkından Ferhat’ı da haberdar etmek isteyen Şirin, bahçeye gizlenerek; Ferhat’a altın bir turunç ve altın bir limon atar ve onu kendisine âşık eder	Mimar, yıldızlar gibi renk değiştiren yedi renkli bir köşk inşa eder. Köşkün işlenmesini ise usta bir nakkaş olan Behzad usta ve oğlu Ferhat yapar. Şirin, Han Banu ile köşkü gezmeye geldiklerinde Ferhat’ı görür ve âşık olur. Aşkından Ferhat’ı da haberdar etmek isteyen Şirin, bahçeye gizlenerek; Ferhat’a altın bir turunç ve altın bir limon atar ve onu kendisine âşık eder. Bundan sonra gizli saklı buluşmaya başlarlar.
Ferhat ve babasının Şirin’in Teyzesi için köşkün nakışlarını yapması	----	Mehmine Banu yapılan bu köşkü çok beğenir ve yanına küçük bir köşk daha yapılmasını emreder. Bu küçük köşkün nakışlarını da Behzat usta ile oğlu Ferhat yaparlar. Şirin’in dadısı Ferhat ile Şirin arasındaki aşkı fark eder	Han Banu yapılan bu köşkü çok beğenir ve yanına küçük bir köşk daha yapılmasını emreder. Bu küçük köşkün nakışlarını da Behzat usta ile oğlu Ferhat yaparlar. Böylece Şirin Ferhat ile gizli gizli buluşmaya devam eder. Şirin’in dadısı Ferhat ile Şirin arasındaki aşkı fark eder.
Çin hakanının oğlunun aşk derdine derman bulmak için diyar diyar gezmesi	Çaresiz Hakan, hasta Ferhat’ın derdine çare için oğluyla diyar-ı Yunan’a	-----	----

	<p>gelir, Hakîm Süheyla görüşmek ister. Hakim Süheyla Ferhat’ın aşk hastalığına tutulduğunu söyler derman olacak tılsımdan ve Hızır’la karşılaşacaklarından bahseder, ölür. Hızır’la Ferhat karşılaşır tılsıma giden yoldaki zorlukları ve her zorluğa karşı İsm-i Azam duasını Hızır’dan öğrenir. Ferhat karanlıklar vadisinde devle savaşarak o mekânı karanlıktan kurtarır, Sokrat’ın yanına gider. Sokrat kilidi Ferhat’a verir. Ferhat tılsıma ulaşır, cihanı gösteren İskender’in aynasını açarak sevgilisinin yüzünü görür ve mutlu olur.</p>		
<p>Ferhat’ın ülkesine dönerken denize düşmesi</p>	<p>Ferhat babasıyla ülkesine dönerken ani bir fırtınaya maruz kalır, denize düşer. Ferhat denizde tahta üstünde giderken bir gemici onu kurtarır, Tevfik gemiciden Ferhat’ı alır ve azat eder Gemide Şabur’la tanışır. Birlikte Ermen ülkesine giderler. Ferhat, sevgilisinin ülkesine geldiğini anlar.</p>		

<p>Ferhat’ın dağı delerek köşke su getirme işine Şirin’e olan sevgisinden talip olması</p>	<p>Ferhat, Ermen’de dağı delmeye çalışan işçilerin Mehin Banu’nun yanındaki güzel Şirin kızın dağıdaki kasrına su getirmeye çalıştıklarını öğrenir. Ferhat, ilmini ve hünerini göstermek için işe koyulur. Elindeki demirden kazmayı dağa vurdukça feryad eden Ferhat’ın sesi bütün dağda yankılanır ve her vuruşundan ateşler çıkararak dağda delikler açar.</p>	<p>Köşk tamamlanınca, cariyeler bir su kaynağı bulur ve bunu Mehmine Banu’ya söylerler. Mehmine Banu, bu suyu köşke getirecek olan kişiye her istediğini vereceğini ilan eder. Ferhat bu işe talip olur ve suyu getirmesi halinde saraya kapı ağalığı unvanı ister; Mehmine Banu da bunu kabul eder.</p>	<p>Köşk tamamlanınca, cariyeler bir su kaynağı bulur ve bunu Han Banu’ya söylerler. Han Banu, bu suyu köşke getirecek olan kişiye her istediğini vereceğini ilan eder. Ferhat bu işe talip olur ve suyu getirmesi halinde saraya kapı ağalığı unvanı ister; Han Banu da bunu kabul eder.</p>
<p>Ferhat’ın Şirin’i görünce heyecandan ölmesi</p>	<p>Mehin Banu ve Şirin Ferhat’ı merak edip görmeye gelirler. Ferhat Şirin’i görünce canı bedeninden ayrılır Şabur Ferhat’ın daha sevdiğine kavuşmadan ölümüne çok üzülür ve Allah’a dua eder onu tekrar diriltmesi için duası kabul olur.</p>	<p>-----</p>	<p>-----</p>
<p>Ferhat’ın dağı delip suyu akıtması</p>	<p>Ferhat dağı delmeye devam eder. Şirin de Ferhat’a âşık olmuştur. Mehin Banu aşkıyla Şirin’e destek olur Ferhat Şirin için yedi saray yapar Şabur nakışlarla süsler. Ferhat da her tarafa Şirin’in resimlerini yapar. Dağı deler.</p>	<p>Ferhat bir rivayete göre kırk günde, rivayete göre bir yılda, Şirin’in aşkıyla dağı delip suyu akıtır. Bunun üzerine saraya kapı ağası yapılır.</p>	<p>Ferhat bir rivayete göre kırk günde, rivayete göre bir yılda, Şirin’in aşkıyla dağı delip suyu akıtır. Bunun üzerine saraya kapı ağası yapılır.</p>
<p>Şirin’in dadısından Ferhat’ı görebilmek için yardım alması, Ferhat’la Şirin’in aşkını öğrenen cariyenin öldürülmesi</p>	<p>-----</p>	<p>Mehmine Banu gidince Şirin dadısından Ferhat’ı görmek için yardım etmesini ister. Dadı bunu kabul etmese de Şirin’in ısrarlarına dayanamaz ve</p>	<p>Han Banu gidince Şirin dadısından Ferhat’ı görmek için yardım etmesini ister. Dadı</p>

		<p>kabul eder. Mehmine Banu’ya cariyelerden biri Ferhat’ın Şirin’in odasına girdiğini haber verir. Mehmine Banu cariyenin bu sırrı saklamayacağını düşünerek onu öldürtür. Şirin’in dadısı cariyenin öldürüldüğünü Şirin’e anlatır.</p>	<p>bunu kabul etmese de Şirin’in ısrarlarına dayanamaz ve kabul eder. Han Banu’ya cariyelerden biri Ferhat’ın Şirin’in odasına girdiğini haber verir. Han Banu cariyenin bu sırrı saklamayacağını düşünerek onu öldürtür. Şirin’in dadısı cariyenin öldürüldüğünü Şirin’e anlatır.</p>
<p>Ferhat’la Şirin’in aşkını öğrenen teyzesinin Ferhat’ı zindana attırması</p>	<p>-----</p>	<p>Bir gün Mehmine Banu, yine Şirin’e gezmeye gitmeyi teklif eder, Şirin reddedince şüphelenir. Gezmeye gitmiş gibi yapar ve geri döner. Gizlenerek, Şirin’in dadısı ile beraber Ferhat’ın yanına gittiğini gözetler. Şirin’in Ferhat’ın yanına gitmesiyle arkalarından Ferhat’ı Şirin’e çok methettiğini düşünerek kabahati kendinde bulur. Mehmine Banu, Ferhat’ı Şirin’den uzaklaştırmak için Ferhat’ı zindana attırır, fakat kendisini kurtaracağına dair Ferhat’a söz verir.</p>	<p>Bir gün Han Banu, yine, Şirin’e gezmeye gitmeyi teklif eder, Şirin reddedince şüphelenir. Gezmeye gitmiş gibi yapar ve geri döner. Gizlenerek, Şirin’in dadısı ile beraber Ferhat’ın yanına gittiğini gözetler. Şirin’in Ferhat’ın yanına gitmesiyle onların masumca oturmalarından Ferhat’ı Şirin’e çok methettiğini düşünerek kabahati kendinde bulur. Han Banu Ferhat’ı Şirin’den uzaklaştırmak için kethüdasına Ferhat’ı zindana attırır fakat kendisini kurtaracağına dair Ferhat’a söz verir.</p>
<p>Şirin ve teyzesinin Ferhat’ı saraylarına davet etmesi,onun Çin</p>	<p>Ferhat’ı kendi saraylarına davet ederler. Ferhat’ın bir taş ustası değil Çin</p>	<p>-----</p>	<p>-----</p>

hakanının oğlu olduğunu öğrenmeleri,Şirin’le Ferhat’ın aşkının yayılması	Hakanın oğlu olduğunu öğrenirler. Ferhat ile Şirin’in aşkı her yere yayılır. Hüsrev de bu aşkı duyar.		
Şirin’in teyzesinin bir rüya görüp Ferhat’ı serbest bırakması	.-----	Mehmine Banu bir gece rüyasında Ferhat’ı serbest bırakmasa helak olacağına dair rüya görür. Rüyadan korkan Mehmine Banu ertesi gün Ferhat’a bin altın vererek onu salıverir. Ferhat aldığı altınları fakirlere dağıtır.	Han Banu bir gece rüyasında Ferhat’ı serbest bırakmasa helak olacağına dair rüya görür. Rüyadan korkan Han Banu ertesi gün Ferhat’a bin altın vererek onu salıverir. Ferhat aldığı altınları fakirlere dağıtır.
Ferhat’ın bir mağarada yaşamaya başlaması ve hayvanlarla dost olması, konuşması	-----	Külüngünü alan Ferhat dağlara gider, kendini yağmurdan ve kardan korumak için bir mağara yapar ve pek çok vahşi hayvan etrafına toplanır. Bir gün şehre inip boya aletleri alan Ferhat mağarasına gelir ve Şirin’in resmini yapar. Ferhat Şirin’in hayalini görür ve gidip onu görmek ister.	Külüngünü alan Ferhat dağlara gider, kendini yağmurdan ve kardan korumak için bir mağara yapar ve pek çok vahşi hayvan etrafına toplanır. Bir gün şehre inip boya aletleri alan Ferhat mağarasına gelir ve Şirin’in resmini yapar. Ferhat Şirin’in hayalini görür ve gidip onu görmek ister.
Ferhat’ın babasının eve dönmesi için oğlunu iknaya çalışması	.-----	Şirin’in rüyasında gördüğü bir pir ona Ferhat’ın kendisine gelmekte olduğunu haber verir. Halk Behzad’a Ferhat’ın Şirin ile konuştuğunu haber verir. Behzad Ferhat’la konuşup ona eve dönmesini söylerse de Ferhat’a kabul ettiremez.	Şirin’in rüyasında gördüğü bir pir ona Ferhat’ın kendisine gelmekte olduğunu haber verir. Halk Behzad’a Ferhat’ın Şirin ile konuştuğunu haber verir. Behzad Ferhat’la konuşup ona eve dönmesini söylerse de Ferhat’a kabul ettiremez.
Ferhat’ın Hürmüz Şah’la karşılaşması	.-----	Hürmüz Şah, bir gün ava gittiğinde Ferhat’ın hazin	Hürmüz Şah, bir

		sedasını duyar ve yanındakilere onu bulup getirmelerini emreder. Ferhat’ı bulan Hürmüz Şah’ın adamları onu Şah’ın huzuruna getirip durumunu anlatırlar. Hürmüz Şah olanlara üzülür ve Şirin’i Ferhat’a alacağını söyleyip onu saraya götürür.	gün ava gittiğinde Ferhat’ın hazin sedasını duyar ve yanındakilere onu bulup getirmelerini emreder. Ferhat’ı bulan Hürmüz Şah’ın adamları onu Şah’ın huzuruna getirip durumunu anlatırlar. Hürmüz Şah olanlara üzülür ve Şirin’i Ferhat’a alacağını söyleyip onu saraya götürür.
Şirin’i teyzesinden mektup yollayarak isteme, vermezse savaş çıkacağını belirtme	Hüsrev vezirlerinden aldığı akılla Mehin Banu’ya bir mektup yazar. Şirin’i vermezse savaş çıkacağını belirtir.	Hürmüz Şah Mehmine Banu’ya Şirin’i istemek için bir name gönderir ve gerekirse zorla alacağını, bu sebeple kötülüğe mahal vermeden Şirin’i çeyiziyle birlikte göndermesini istediğini bildirir.	Hürmüz Şah Han Banu’ya Şirin’i istemek için bir name gönderir ve gerekirse zorla alacağını, bu sebeple kötülüğe mahal vermeden Şirin’i çeyiziyle birlikte göndermesini istediğini bildirir.
Şirin’in teyzesinin kibarca mektuba karşılık vermesi	Mehin Banu kibar bir mektupla Şirin’in Hz. Meryem gibi bu dünyadan el etek çektiğini söyler. Tekrar mektup yazan Hüsrev aynı cevabı alır.	-----	-----
Savaşın başlaması	Hüsrev sinirlenir savaş başlar. Ferhat Mehin Banu ordusunun komutanı olur.	Mehmine Banu nameyle gelen teklife çok kızar ve nameyi yırtarak Hürmüz Şah’a savaş ilan eder. Mehmine Banu ve Hürmüz Şah savaş hazırlıklarına başlarlar.	Han Banu nameyle gelen teklife çok kızar ve nameyi yırtarak Hürmüz Şah’a savaş ilan eder. Han Banu ve Hürmüz Şah savaş hazırlıklarına başlarlar.
Hürmüz Şah’ın savaşa son vermek istemesi, Şirin’in teyzesinin kabul etmemesi	-----	Gece olunca FerhatŞirin’i görmeye gider. Ferhat çadırına dönüp yatınca rüyasında gördüğü bir pir ona bütün savaş	Gece olunca FerhatŞirin’i görmeye gider. Ferhat çadırına dönüp yatınca

		<p>tekniklerini öğretir. Ertesi sabah Ferhat silahlarla donanmış Filsüvar’ı mağlup eder. Hürmüz Şah bu savaşa son vermek ister fakat Mehmine Banu kabul etmez. Bunun üzerine Hürmüz Şah savaşa üç gün ara verir.</p>	<p>rüyasında gördüğü bir pir ona bütün savaş tekniklerini öğretir. Ertesi sabah Ferhat silahlarla donanmış fil sürücüyü yener. Hürmüz Şah bu savaşa son vermek ister fakat Han Banu kabul etmez. Bunun üzerine Hürmüz Şah savaşa üç gün ara verir.</p>
<p>Savaşın gidişatını değiştirmek için büyücülerden yardım almaları</p>	<p>Hüsrev yenileceğini anlayınca hileye başvurur Ayyar adlı kişi Ferhat’a hile ile bir gülü koklatarak bayıltır ve onu esir alır. Şabur Ferhat’ın esir alındığını fark eder bir taş atar Ayyar’ı öldürür ama Ferhat’ı götürürler.</p>	<p>Dördüncü gün savaş yeniden başlar ve Şah’ın oğlu Hüsrev Şehzade, önce Simurg’u ardından Sehlan’ı yener. Mehmine Banu Azraka adlı bir cadıdan yardım ister. Ertesi gün, Hüsrev Şehzade ile karşılaşan Kehrab esir edilir. Hüsrev Şehzade Azraka ile karşılaşır da boynundaki sihre karşı tesirli hamayılı daha önce Ferhat’a vermiş olduğu için Azaraka ‘nın sihrine yenilir. Şahmerd Ayyar “ism_i Azam” duasını okuyarak sihri bozar ve Hüsrev Şehzadeyi kurtarır. Azraka Mehmine Banu’ya kendisinden daha hünerli olan arkadaşı Tantana cadıyı çağırmaı teklif eder; Mehmine Banu da kabul eder. Ertesi gün Hüsrev Şehzade Tantana cadı ile karşılaşır, Tantana cadı onu sihir yoluyla ayı şekline sokar ve esir eder. Hürmüz Şah oğlunu kurtarmak için Mehmine Banu’ya gece baskını düzenler ve oğlunu kurtarır. Cadılar</p>	<p>Dördüncü gün savaş yeniden başlar ve Şah’ın oğlu Hüsrev Şehzade, önce Akbaba’yı ardından Sehlan’ı yener. Han Banu Ezraka adlı bir cadıdan yardım ister. Ertesi gün, Hüsrev Şehzade ile karşılaşan Kehrab esir edilir. Hüsrev Şehzade Ezraka ile karşılaşır da boynundaki hamayılı ve her vuruşta Allah adını zikretmesiyle Ezraka’nın büyüsüne karşı koyar. Ezraka, Han Banu’ya kendisinden daha hünerli olan arkadaşı Tantana cadıyı çağırmaı teklif eder; Han Banu da kabul eder. Ertesi gün Hüsrev Şehzade Tantana cadı ile karşılaşır, Tantana cadı onu efsunlu su yoluyla ayı gibi boynuna zincir bağlar ve esir eder. Hürmüz şahın</p>

		öldürülür, Mehmine Banu kaçar ve Şirin Hürmüz Şah’ın sarayına getirilir.	askerlerinin üzerine su serpince her taraf ateşler içinde kalır. Hürmüz Şah oğlunu kurtarmak için Han Banu’ya gece baskını düzenler ve oğlunu kurtarır. Cadılar öldürülür, Han Banu kaçar ve Şirin Hürmüz Şah’ın sarayına getirilir.
Hüsrev’in de Şirin’e âşık olması	Bir seyyah Şirin’in güzelliğinden Hüsrev’e bahseder ve Hüsrev Şirin’e âşık olur.	Şapur Hindi adlı bezirgân Hüsrev Şehzade’ye bu savaşın Şirin yüzünden çıktığını anlatarak, Şirin’in güzelliğini över, Hüsrev Şirin’e âşık olur Hüsrev Şehzade dadısına, Şirin’i sevdiğini söyler ve dadısı ona Şirin’i gösterir. Şirin’e iyice âşık olan Hüsrev Şehzade Hürmüz Şah’ın divanına gelmeyince Hürmüz Şah oğlunu merak eder ve oğlunun Şirin’e âşık olduğunu öğrenir.	Gezgin bir tüccar Hüsrev Şehzade’den bu savaşın Şirin yüzünden çıktığını dinler, tüccar Şirin’in güzelliğinin meşhur olduğunu Hüsrev’e anlatır ve Hüsrev’e Şirin’i över. Hüsrev de Şirin’e âşık olur. Hüsrev Şehzade dadısına, Şirin’i sevdiğini söyler ve dadısı ona Şirin’i gösterir. Şirin’e iyice âşık olan Hüsrev Şehzade Hürmüz Şah’ın divanına gelmeyince Hürmüz Şah oğlunu merak eder ve oğlunun Şirin’e âşık olduğunu öğrenir
Ferhat’tan tekrar bir dağı delip sevdiğine kavuşmasının beklenmesi	-----	Hürmüz Şah veziri Bahtigan’dan bir çare bulmasını ister. Vezir de Ferhat’tan su akıtılması imkânsız olan bir dağı delmesini ve böylece onun ortadan kaldırılmasını teklif eder. Hürmüz Şah bu teklifi kabul eder. Ferhat dağı delmeye başlar.	Hürmüz Şah veziri Bahtigan’dan bir çare bulmasını ister. Vezir de Ferhat’tan su akıtılması imkânsız olan bir dağı delmesini ve böylece onun ortadan kaldırılmasını teklif eder. Hürmüz Şah

			bu teklifi kabul eder. Ferhat dağı delmeye başlar.
Ferhat ve Şirin’in gördükleri rüyayı uğursuzluk saymaları	-----	Ferhat’ı uyurken rüyasında gördüğü bir pir kendisine Şirin’in yanına gelmekte olduğunu haber verir. Ferhat uyanınca Şirin’i yanında bulur. Ferhat’ın yanından geri dönerken atının ayağı kırılan Şirin, bu durumu uğursuzluk sayar. Şirin de rüyasında bir köpeğin Ferhat’a saldırdığını ve Ferhat’ın bu saldırıyı engelleyemediğini görür. Rüyadan rahatsız olan Şirin Ferhat’ın yanına gider. Ferhat da rüyasında Şirin’in geldiğini görür, uyanır; birbirlerine rüyalarını anlatırlar. Ferhat Şirin’e üzülmemesini tembih eder ve üç gün içinde suyu akıtacağını söyler.	Ferhat’ı uyurken rüyasında gördüğü bir pir kendisine Şirin’in yanına gelmekte olduğunu haber verir. Ferhat uyanınca Şirin’i yanında bulur. Ferhat’ın yanından geri dönerken atının ayağı kırılan Şirin, bu durumu uğursuzluk sayar. Şirin de rüyasında bir köpeğin Ferhat’a saldırdığını ve Ferhat’ın bu saldırıyı engelleyemediğini görür. Rüyadan rahatsız olan Şirin Ferhat’ın yanına gider. Ferhat da rüyasında Şirin’in geldiğini görür, uyanır; birbirlerine rüyalarını anlatırlar. Ferhat Şirin’e üzülmemesini tembih eder ve üç gün içinde suyu akıtacağını söyler.
Hüsrev’in bozguna uğraması	Savaş devam eder Hüsrev bozguna uğrar ve çok üzülür.		
Ferhat’ın Şirin öldü yalanıyla canına kıyması	Veziri Büzürg Ferhat’ın aşktan yenilmez olduğunu ve ancak hileyle yenilebileceğini Hüsrev’e söyler. Bir acûzeye Ferhat’a Şirin’in öldüğü haberini vermesini söylerler. Ferhat Şirin’in ölüm haberini duyunca kılıcını kendine saplar.	Hürmüz Şah, Hüsrev Şehzade’nin dadısına oğlunun bu aşktan vazgeçmesini söylediğinde; dadı Hüsrev Şehzade’nin bunu asla kabul etmeyeceğini Hürmüz Şah’a söyler. İzni alan dadı bir tabak lokma ile Ferhat’ın yanına gider ve ona	Hürmüz Şah, Hüsrev Şehzade’nin dadısına oğlunun bu aşktan vazgeçmesini söylediğinde; dadı Hüsrev Şehzade’nin bunu asla kabul etmeyeceğini Hürmüz Şah’a söyler, izni alan

		Şirin’in öldüğünü, lokmanın da Şirin’e ait olduğunu söyler. Bunu duyan Ferhat külünkle kendini öldürür.	dadı bir tabak lokma ile Ferhat’ın yanına gider ve ona Şirin’in öldüğünü, lokmanın da Şirin’e ait olduğunu söyler. Bunu duyan Ferhat külünkle kendini öldürür.
Hüsrev’in oğlunun Şirin’e âşık olması	Hüsrev’in kötü huylu oğlu Şîrûye de Şirin’ e âşık olur ve babasını öldürmenin yollarını aramaya başlar.	-----	-----
Hız. Muhammed’in mektubu	Hız. Muhammed bir mektup göndererek Hüsrev’i İslam’a davet eder. Hüsrev mektubu parçalar. Oğlu Şîrûye Hüsrev’i öldürür.		
Şirin’in Ferhat’ın ölümüne üzülp kendini öldürmesi	Şirin Ferhat’ın kabrinde kendini hançerleyerek öldürür. Mehin Banu ve Şabur bu acıya dayanamayarak ölürlür. Şîrûye de hasret acısıyla ölür.	Dadı saraya gelip durumu Hürmüz Şah’a bildirirken; olanları duyan Gülbeyaz duyduklarını Şirin’e anlatır. Şirin dağa gidip Ferhat’ın cesedini görünce orada kendini hançerle öldürür. Olup bitenler Hürmüz Şah’a iletilir.	Dadı saraya gelip durumu Hürmüz Şah’a bildirirken; olanları duyan Gülbeyaz duyduklarını Şirin’e anlatır. Şirin dağa gidip Ferhat’ın cesedini görünce orada kendini hançerle öldürür. Olup bitenler Hürmüz Şah’a iletilir.
Kötü dadıyı aslanın parçalaması	-----	Dadı cesetlerin yanına gelir, o sırada bir aslan dadıyı parçalar, kanından sıçrayan bir damla Ferhat ile Şirin’in arasına düşer. Hürmüz Şah âşıkları yan yana defneder. Birinin kabrinde ak diğerininde kırmızı gül biter. Güller tam birbirlerine kavuşacakları anda aralarından kara bir çalı biterek onlara ayırır.	Dadı cesetlerin yanına gelir, o sırada bir aslan dadıyı parçalar, kanından sıçrayan bir damla Ferhat ile Şirin’in arasına düşer. Hürmüz Şah âşıkları, Şirin’in vasiyeti yan yana defneder. Birinin kabrinde ak diğerininde kırmızı gül biter. Güller tam birbirlerine

			kavuşacakları anda aralarından kara bir çalı biterek onlara ayırır.
Şirin’in elbiselerinin teyzesine gönderilmesi	-----	Şirin’in elbiseleri Mehmine Banu’ya gönderilir, Mehmine Banu elbiseler ile kırk gün yas tutar ve elbiseleri hazineye koyar.	Gülbeyaz, Şirin’in kanlı gelinliği yine vasiyeti üzerine Han Banu’ya teslim eder, Han Banu kırk gün yas tutar ve gelinliği sandıklara koyar.

Metinlerarasılık Açısından Ferhat ile Şirin

Ferhat ile Şirin geçmişten günümüze; mesnevi, halk hikâyesi, tiyatro, roman gibi birçok edebi tür ve şekle konu olmuştur. Bir kültür ögesi haline gelen Ferhat ile Şirin’in aşkı nesilden nesile farklı zaman ve farklı zeminlerde aktarılma fırsatı yakalamıştır. Çobanaoğlu(2008: 22), halkbiliminin, “uluslararası disiplinler” (interdisciplinary) ve “kültürler arası” (intercultural) çalışma sistematığı içinde yerellikten, ulusallığa ve ulusallıktan da evrenselliğe geçerek insanlığın ortak kültürüne ve uygarlığa katkıda bulunmakta olduğunu dile getirmektedir. Aktulum(2013:9) ise, bir ulusun kültürüne ait temel unsurları canlı tutmak için sürekli olarak başka dönemlerde bu temel unsurların güncellenmesi gerektiğini belirtir ve en etkili güncelleme yolunun ise başka yapıtlarda folklorik öğelerin yeniden kullanıma sokulmaları, bir başka deyişle söylemlerarası/metinlerarası bir sürece katılmaları olduğunu ifade eder. “Ferhat ile Şirin” mesnevisi de böyle bir sürece dâhil olarak yüzyıllar boyunca farklı nazım şekillerine ve türlerine kaynaklık etmiştir. Çalışmamızda mesneviyi alt metin olarak aldığımızda ana metin olarak halk hikâyesi ve romanın, eski bir yazınsal geleneğe öykünme olduğunu görmekteyiz. Mesneviyi halk hikâyesi için, halk hikâyesini de roman için alt metin olarak aldığımızda bu öykünme daha açık olarak görülmektedir. Yazılış tarihleri arasında yüzyıllarca fark bulunmasına rağmen eserlerdeki şahıslar ve olaylar arasındaki benzerlikler bu öykünmeyi açıkça ortaya koymaktadır. Yazıldıkları yüzyıllara göre (16., 19., 20.), olayların geçtiği mekânlardaki farklılıklar ise dikkat çekmektedir. Mesnevide mekân, Çin ve Ermen diyarı; halk hikâyesinde Acem iklimi, Horasan diyarı; romanda ise Amasya olarak verilmektedir. Eserlerde mekân anlatıcının bulunduğu coğrafyaya göre değişiklik göstermektedir. Bu uygulamayı öğretim ilkeleri ile bağdaştırabiliriz; yakından uzağa, somut olandan soyut olana doğru uygulanan öğretim, eserlerde anlatıcının kendi bulunduğu mekânı somut ve yakın olarak tercih etme sebebi olmuştur. Edebi eserlerin de öğreticilik ve kültür aktarımı özelliği olduğunu düşündüğümüzde mekânların değişmesi eserlerin benimsenmesini ve algılanmasını kolaylaştıracak bir öge olarak sunulmuştur.

Şahıslara baktığımızda roman(*Ferhat, Şirin, Han Banu, Hürmüz Şah, Hüsrev, Behzad, Gülbeyaz, Azraka ve Tantana, Hüsrev’in dadısı, Şahmerd, gezgin tüccar*) ve halk hikâyesindeki (*Ferhat, Şirin, Mehmine Banu, Hürmüz Şah, Hüsrev, Behzad, Gülbeyaz, Azraka, Tantana, Hüsrev’in dadısı, Şahmerd Ayyar, Şapur Hindi*) şahıs kadrosu küçük farklılıklar dışında aynıdır. Mesnevide (*Ferhat, Şirin, Hüsrev, Büzürg Mihr, Mehîn Bânû, Şâbur, Çin Hakanı, Hakîm Süheyla, Dil-*

âver-i Âlim, Hızır, Şîrûye, Ayyâr, Sokrat, Yunan Hükümdarı) ise esas kahramanlar olan “Ferhat, Şirin, Hüsrev, Mehin Banu” dışında kahramanlar farklılık göstermektedir. Bu farklılık ana metinden etkilenerek yazılan eserlerdeki kültür ve coğrafya farklılığının eserlere yansımaları olarak düşünülebilir. Eserde yer alacak kahraman isimleri (Gülbeyaz, Han Banu) toplumdaki kullanımlara bağlı olarak kolay olacak, akılda kalacak şekilde değiştirilmiştir.

Aktulum(2000), bir metnin hep daha önce yazılmış metinlerden aldığı kesitleri yeni bir birleşim düzeni içerisinde bir araya getirmekten başka bir şey olmadığını vurgulayarak, metinlerarası da hep önceki yazarların metinlerine, eski yazınsal bir geleneğe bir tür öykünme işleminden başka bir şey olmadığını belirtmektedir. Metinlerarasılık kavramı içinde biçimsel dönüşümü ele alan Aktulum(2000), düzyazılaştırmayı koşuklaştırmanın tam tersi bir devinimle, bu kez dizeler halinde yazılmış bir metni düzyazıya dönüştürmek olarak ifade etmekte ve üstelik koşuklaştırmadan daha yaygın bir dönüştürüm yöntemi olduğunu düzyazılaştırma çoğu zaman çeviri ile birlikte anıldığını ifade etmektedir. Mesnevinin de halk hikâyesine dönüşümü bir düzyazılaştırma değildir. Her ne kadar halk hikâyeleri nazım nesir karışık yazılmış olsalar da nazım kısımları olay örgüsüne dâhil olmadığından mesnevi, halk hikâyesinde düzyazı şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Aktulum (2000:147), anlamsal dönüşümlerin alt metnin anlamında meydana gelen izleksel dönüşümler olduğunu belirterek bir yapının biçimsel olarak dönüştürülürken alt metnin anlamının da ister istemez şu ya da bu biçimde az çok değişikliğe uğrayacağını ifade etmektedir. Mesneviden halk hikâyesine dönüştürmede de bu anlam değişiklikleri görülmektedir. Anlam değişiklikleri de iki grupta toplanmaktadır: öyküsel dönüşüm ve pragmatik (edimsel) dönüşüm. İçerik değişikliğini öne çıkaran anlam değişikliği “öyküsel dönüşüm”; olayların ve eylemi kuran yolların değiştirilmesi ise “pragmatik (edimsel)” dönüşüm olarak adlandırılmaktadır. Ele aldığımız üç eserin olay örgülerini karşılaştırdığımız zaman mesneviden halk hikâyesine geçişte öyküsel bir dönüşüm ama daha ziyade pragmatik dönüşüm açıkça görülmektedir. Halk hikâyesinden romana geçişte öyküsel dönüşüm daha açık görülmektedir. Öyküsel dönüşüm iki biçimde gerçekleşebilmektedir. Aktulum’a göre (2000:147), birincisi elöyküsel bir dönüşüm (transposition hétérodiegétique), yani bir metnin onun alt-metninin eylemi arasındaki izleksel benzeşim (ya da ayırım); ikincisi ise benöyküsel dönüşüm (transposition homodiégétique) yani bütünüyle daha önce yazılmış bir yapıya yazarın kendi izleksel anlamını vermesidir. Olay örgüleri arasındaki benzerlikler eserler arasındaki öyküsel dönüşümü ortaya koyar. Elöyküsel dönüşüm hikâye ve romanda mevcuttur, yazarların kendi izleksel anlamlarını, anlatımlarını eserlere katmaları ikisi için de az da olsa mevcuttur. Ben öyküsel dönüşüme bakınca mesneviden halk hikâyesine geçişte Ferhat’ın mesnevide anlatıldığı gibi “Çin hakani”nin oğlu değil de sadece bir taş ustası olarak verildiği ve Mehin Banu’nun aşklarına karşı olduğu Ferhat ve Şirin’in aşklarını desteklemediği görülür. Romanda da Mehin Banu Ferhat ve Şirin’in aşkına karşıdır. Burada yazarlar “Davul dengi dengine çalar.” atasözünü haklı çıkaracak şekilde kendi düşüncelerini ve toplumun genel düşünce yapısını ortaya koymaktadırlar. Mesnevide, Ferhat bir hakan oğlu olunca Şirin’e aşkı normal karşılanıp destek görürken hikâye ve romanda Ferhat, bir taş ustasının oğlu olduğu için aşkı kabul görmemektedir. Mesneviden halk hikâyesine, halk hikâyesinden romana geçişte gerçekliğe doğru gidişin bir göstergesi de olayların farklı şekillerde sonlandırılmasıdır. Mesnevinin sonunda iyi olsun kötü olsun herkes ölürken, halk hikâyesi ve romanda sadece birbirine kavuşamayan âşıklar ve sadece onların

ölümüne sebep olan dadı ölür. Mesnevide yer almayan ancak halk hikâyesi ve romanda ortak olan “dadının bir tabaklokma ile Ferhat’ın yanına gidip Şirin’in öldüğünü, lokmanın da Şirin’e ait olduğunu söylemesi” ölenin ardından lokma/tatlı dökme dağıtma âdetinin, kültürel unsurların vurgulanmak istendiğini göstermektedir. Mesnevi ve halk hikâyesi/romanın bitiş bölümündeki bu farklılıkların kaynağı olarak yazıldıkları dönemlerdeki edebi zihniyet değerlendirmelidir. Mesnevilerin İslam dininin esaslarına bağlı bir zihniyetle “Her can ölümü tadacaktır(Ankebut-57).” ayetini tefekkür ettirir bir şekilde son bulması döneme göre gayet doğaldır. Aynı düşünceyle sadece mesnevide yer alan “Hz. Muhammed bir mektup göndererek Hüsrev’i İslam’a davet eder. Hüsrev mektubu parçalar. Oğlu Şîrûye Hüsrev’i öldürür.” bölümü dedönemin zihniyeti doğrultusunda eserde yer almaktadır. Halk hikâyesi ve romanda ise romantizm akımının etkileri hissedilmektedir. Romantizm; “on sekizinci yüzyıl sonunda başlayan, klasik edebiyatın yerine geçen duygu ve hayale fazla yer veren edebiyat çığırındır” (Karaalioğlu, 1980: 59).İyi ve kötü arasındaki farkın daha coşkulu bir şekilde vurgulandığı romantizm akımı Fransa ve İngiltere’de 18. yüzyılın başlarında hissedilmeye başlanmıştır. Her ne kadar Türk Edebiyatı’ndaki somut örnekleri Tanzimat dönemindeki çeviri eserlerde görülse de akımın fikri yapısını halk hikâyesinde ve romanda görmek mümkündür. Mesnevide yer almayan âşıkların kabirlerinin üstünden kırmızı ve beyaz güllerin çıkması, güllerin tam kavuşacakları anda arada bir karaçalının bitmesi motifi romantik akıma uygunluk göstermekte ve hem halk hikâyesinde hem de romanda bulunmaktadır.

Üç eserde (mesnevi, halk hikâyesi, roman) Ferhat’ın dağı delmesi, Şirin’e aşkı, Hüsrev’in bir seyyahattan Şirin’in güzelliğini duyması ve ona âşık olması, Hüsrev’in Mehin Banu’ya karşı savaşı, savaşlardaki hileler, Ferhat’ın bir hile sebebiyle kendini öldürmesi ve sonra Ferhat’ın öldüğünü duyan Şirin’in canına kıyması, eserlerdeki ana olay örgüsünün dönüşümlerine rağmen alt metnin gizlenmediğini, dönüşümlerin ana olay örgüsü üzerine şekillendiğini ortaya koymaktadır. Mesnevi halk hikâyesine dönüştükten sonra romana dönüşümünde halk hikâyesindeki olay örgüsünden çok da kopmamıştır.

Sonuç

Metinlerarasılık kavramı sadece postmodernizme münhasır kılınırsa, edebiyat eleştirisi ve kuramlarının bir yanı eksik kalacaktır. ‘Metinlerarasılık’ı klasik edebiyat retoriğine uygulamak kesinlikle bir anakronizm değil, aksine klasik sanatçıların yöntemleri içinde bulunan bir araştırma biçimidir. Özellikle de edebî sahada gelenek ilişkisi çerçevesinde gelişen ve dönüşen edebiyat bağlamında ‘metinlerarasılık’ın olmadığını iddia etmek mümkün değildir. Bu açıdan, metne verilen değer ve eleştirisi geleneği dikkate alındığında klasik edebiyatta metinlerarasılık kavramının izleri detaylı bir şekilde izlenilebilir (Korkmaz, 2017). Modern dünyada eski olana karşı oluşan olumsuz bakış; toplumda, özellikle genç nesiller arasında yanlış bir algı oluşturmaktadır. Hâlbuki toplumlar, geçmiş tecrübelerini modern çağa uyarlayarak güncellemektedirler. Bu nedenle eski edebiyatın öğretiminde kültür ve dil olarak farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Bu üç eser bize, toplumların geçmiş tecrübelerini modern çağa uyarlayarak güncellemekte olduklarının birer delilidir. Metinlerarasılık bu bağlamda kültürel mirası gelecek nesillere taşımaktır. Edebî eserlerin geçmiş eserlerle bağlantısı ortadan kaldırıldığında toplumda kültürel bir boşluk oluşacaktır. Her metin kendinden önce yazılan metinden etkilenmektedir. Mesnevi ve halk hikâyesi geleneğimiz bunun en büyük göstergesidir. Bu çalışmada metinlerarasılık

kavramıyla kendi kültürümüzde zaten olan bir gelenek incelenmeye çalışılmıştır. “Ferhat ile Şirin” hikâyesi de geçmişten günümüze ne kadar farklı şekillerde ele alınırsa alınsın kavuşamayan iki aşkın hikâyesidir. Aynı konuyu işlemiş olsalar da her yazar kendi özgün metnini oluşturmuştur. Mesnevi, halk hikâyesi ve roman olarak “Ferhat ile Şirin” başlı başına birer eserdir ve konu akışındaki farklılıklar bunun bir göstergesidir. Çatı ve karakterler hemen hemen aynı olsa da kar topunun dağdan yuvarlanarak büyük bir çığ kütlesine dönüşmesi gibi mesneviden halk hikâyesine oradan da romana geçişte ana çatı dallanıp budaklanarak yeni bir forma kavuşmuştur ancak içindeki küçük kar topu hiç değişmemiştir. Toplumdaki sosyokültürel değişiklikler, edebî akımlardaki değişiklikleri doğurmuş, eserlerin ana kurgusu aynı kalsa da kültürel ve coğrafi değişimler, eserlere yansımıştır. Mesnevide dinî motiflere (İsmi Azam duası, Hz. Muhammed’e mektup, Şirin’in Hz. Meryem gibi dünyadan el ayak çekmesi, Şabur’un Ferhat’ın heyecandan ölümüne üzülmesi ve Allah’a onu tekrar diriltmesi için dua etmesi ve duasının kabul olması) halk hikâyesi ve romandan daha fazla yer verildiğinin görülmesi de bu değişimlerin bir göstergesidir. Metinlerin nazım ya da nesir olması, şekildeki değişiklikler de metnin içeriğine ve anlatımına etki etmiştir. Ortaya çıkan eserler özgün olsalar da temel noktaları ve vermek istedikleri mesaj aynı kalmıştır. Sonuç olarak eserlerin yazıldığı yüzyılın sosyokültürel özelliklerini ön plana alarak metinlerarasılık yöntemiyle incelenmesi hem daha iyi anlaşılmasını sağlayacak hem de kültürümüze ışık tutacaktır.

Kaynaklar

- Aktaş, Şerif. (1991), *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Aktaş, Şerif. (2013), *Roman Olarak Hüsn ü Aşk, Anlatma Esasına Bağlı Edebî Metinlerin Tahlili -Teori ve Uygulama*, Kurgan Edebiyat, Ankara.
- Aktulum, Kubilay. (2000), *Metinler Arası İlişkiler*, Öteki Yayınevi, Ankara.
- Aktulum, Kubilay. (2013), *Folklor ve Metinlerarasılık*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Alpay-Tekin, Gönül. (1994), *Ali Şir Nevayi: Ferhad ü Şirin*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Çobanoğlu, Özkul. (2008), *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yay., Ankara.
- Gökalp-Alpaslan, Gonca.(2009), “Metinlerarası İlişkiler Işığında Cemal Süreyya Şiirinin Bileşenleri”, *Turkish Studies*, 4/1-I, 435-463.
- Karaalioğlu, Seyit. (1980), *Edebiyat Akımları*, İnkılâp ve Aka, İstanbul
- Korkmaz, Ferhat. (2017), “Metinlerarası İlişkilerin Klasik Retorikteki Kökeni Üzerine bir Araştırma”, *HİKMET-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal of Academic Literature]*, *Gelenek ve Postmodernizm Özel Sayısı*, Yıl 3, 71-88.

Özcan, Nurgül. (2007), *Şahi'nin Ferhadnamesi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Özarslan, Metin. (2006), *Ferhat ile Şirin Mukayeseli Bir Araştırma*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul.

Öztekin, Özge. (2008), “Modern Türk Şiirinde Geleneği Yeniden Üreten Bir Şair: Nâzım Hikmet ve Metinlerarasılık”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 25, 129-150.

Tavukçu, Orhan Kemal. (2000), “Hüsrev ü Şirin Konulu Eserlerde Esas Kahraman Olarak Hüsrev veya Ferhat'ın Tercih Edilme Sebepleri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 14, 143-148.

Timurtaş, Faruk K. (1959), “Türk Edebiyatında Hüsrev ü Şirin ve Ferhat ü Şirin Hikâyesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 9, 65-88.

Seyidoğlu, Bilge.(2002), “Ferhat ile Şirin”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 19, 133-135.